

تغییرات pH، Pco_2 و HCO_3 مایع پلور پس از توراکوسنتر

دکتر ابراهیم رضی^۱، دکتر غلامرضا توتوئی مفرد^۱، سید غلامعباس موسوی^۲

چکیده

سابقه و هدف: با توجه به اینکه سجش Pco_2 pH و HCO_3 مایع جنب در تشخیص افتراقی علل مختلف ایجاد کننده پلورال افیوزن کمک کننده است جهت اندازه گیری PH و Pco_2 مایع پلور، نمونه ها را بلا فاصله بعد از توراکوسنتر در بخش نگهداری می کنند. از طرفی pH تحت بعضی شرایط بالینی در محیط **Invivo** و در دمای هوای اتاق بدون تغییر باقی میماند. در این مطالعه تغییرات pH ، Pco_2 و HCO_3 مایع پلور بلا فاصله پس از توراکوسنتر (**To**) و یک ساعت بعد از ماندن در دمای اتاق آزمایشگاه (T_1) در بیماران مبتلا به پلورال افیوزن مراجعة کننده به بیمارستان شهید بهشتی کاشان سال ۱۳۸۰ انجام گرفت.

مواد و روش ها: این مطالعه توصیفی کاربردی بر روی ۸۴ بیمار مبتلا به پلورال افیوزن صورت پذیرفت آسپرایسیون مایع پلور در حالت شسته جهت اندازه گیری HCO_3 ، Pco_2 و pH در ساعت صفر و یک ساعت بعد از توراکوسنتر انجام شد و تغییرات با زمان مقایسه شد. ضمناً نمونه خون و مایع پلور جهت افتراق ترانسودا و اگزوداتیو بررسی شد. در نهایت داده ها تحت آنالیز آماری قرار گرفت.

یافته ها: بین PH T_0 و PH T_1 (یک ساعت بعد در هوای اتاق آزمایشگاه) مایع پلور به پلورال افیوزن ارتباط معنی داری مشاهده نشد، بین HCO_3 T_0 و HCO_3 T_1 نیز اختلاف معنی دار مشاهده نشد و بین Pco_2 T_0 و Pco_2 T_1 اختلاف معنی دار مشاهده شد، از کل ۸۴ بیمار ۳۳ بیمار به پلورال افیوزن ترانسوداتیو و ۵۱ بیمار به نوع اگزوداتیو مبتلا بودند. در گروه ترانسوداتیو بین Po_2 Pco_2 و PH ساعت صفر و Po_2 Pco_2 PH یک ساعت بعد ارتباط معنی دار مشاهده شد. ولی بین HCO_3 T_0 و HCO_3 T_1 اختلاف معنی دار مشاهده نشد. در گروه اگزوداتیو فقط بین Po_2 T_0 و Po_2 T_1 ارتباط معنی دار مشاهده شد.

نتیجه گیری: جهت اندازه گیری PH ، Pco_2 و HCO_3 نیازی به نگهداری مایع پلور بلا فاصله پس از توراکوسنتر Po_2 در بخش نیست در هر مایع اگزوداتیو و ترانسوداتیو پس از یک ساعت افزایش یافت و تغییرات PCO_2 PH در مایع ترانسودا در طی زمان نسبت به مایع اگزوداتیو بیشتر بود. در مایع ترانسودا PH و Pco_2 علاوه بر Po_2 تغییر معنی دار نبود.

واژگان کلیدی: پلورال افیوزن، اگزوداتیو، ترانسوداتیو، توراکوسنتر

۱- گروه داخلی، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات درمانی کاشان

۲- دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی، درمانی کاشان، دانشکده بهداشت

از تعیین و نگهداری آن در هوای اتاق آزمایشگاهها است و اینکه آیا اصولاً جمعیت تعیین pH , Po_2 , Pco_2 و HCO_3^- مایع جنب نیاز به نگهداری در محیط یخ است یا نه؟، لذا این تحقیق روی بیماران مراجعه کننده به بیمارستان شهید بهشتی کاشان در سال ۱۳۸۰ انجام گرفت.

مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر با طراحی توصیفی از روی تعداد ۸۴ بیمار صورت پذیرفت. نمونه‌های مورد مطالعه کلیه بیماران بزرگسالی بودند که دارای علائم بالینی پلورال افیوزن بوده و با استفاده از معاینه بالینی، گرافی قفسه صدری و سونوگرافی و در صورت لزوم با سی‌تی اسکن ریه و پلورال افیوزن آنها مسجل شده بود.

در بیماران مذکور در حالت ناشتا در وضعیت نشسته به وسیله دق کردن، میزان ماتیه و سطح مایع مشخص شد. سپس در اولین یا دومین فضای بین دندنه ای زیر سطح مایع در خطر زیرینگی خلفی بعد از تمیز کردن پوست ناحیه با بتادین توراکوستز از لبه فوقانی دندنه تحتانی انجام شد. با استفاده از سرنگ ۱۰ سی سی مایع آسپیره شده؛ هم‌زمان نمونه خون بیمار جهت بررسی جمع‌آوری شد. از ۱۰ سی سی نمونه مایع پلور، ۱۰ سی سی برای تعیین پروتئین و LDH ارسال شد؛ هم‌زمان LDH پروتئین خون نیز ارسال شد تا نوع مایع پلور از نظر اگزودا یا ترانسودا بر طبق معیار لایت مشخص شود. (۱).

۲ سی سی باقیمانده مایع پلور در دو سرنگ انسولینی به گنجایی هر کدام ۱۰ سی سی جمع‌آوری شد. یک نمونه بلا فاصله در ظرف محتوی یخ قرار گرفت وفوراً چهت تعیین PH , Po_2 , Pco_2 با HCO_3^- دستگاه گاز آنالیزور ارسال شد. نمونه دوم به مدت یک ساعت در هوای اتاق آزمایشگاه باقی‌ماند و

مقدمه

پلورال افیوزن به تجمع مایع در فضای جنب اطلاق می‌شود و بیماریهای مختلفی می‌توانند سبب بروز آن شوند. در بررسی بیمار مبتلا به پلورال افیوزن ابتدا لازم است مشخص شود که نوع مایع چیست؟ (اگزوداتیو یا ترانسودا) که می‌توان از معیارهای لایت کمک گرفت (۱). pH و pco_2 مایع جنب در تشخیص افتراقی علل مختلف ایجاد کننده پلورال افیوزن اگزوداتیو کمک کننده هستند (۲). pH مایع جنب تحت تاثیر PH خون شریانی قرار دارد. در پلورال افیوزن‌های ترانسوداتیو، PH مایع جنب معمولاً از PH هم‌زمان خون بیشتر است (۳) که ناشی از انتقال فعال بی‌کربنات از خون به داخل فضای جنب است (۴). در بعضی بیماریهای ایجاد کننده مایع جنب اگزوداتیو، PH مایع جنب از PH هم‌زمان خون شریانی پایین‌تر است. عوامل مختلفی بر روی رابطه بین PH مایع جنب و PH خون شریانی تاثیر می‌گذارند که شامل سرعت زمان لازم جهت ایجاد تعادل pco_2 و بی‌کربنات مایع جنب و خون است.

مطالعات قبلی حاکی از عدم تغییر تجمع اسید در محیط خارج از آزمایشگاه مایع جنب در شرایط نگهداری در دمای 37° بوده و از طرفی در محیط invivo نیز PH مایع جنب بدون تغییر باقی می‌ماند (۵ و ۶). البته در مبتلایان به پاراپنومونیک افیوزن با عارضه، PH مایع جنب در تحت شرایط فوق کاهش می‌یابد. (۵). در صورتی که مایع جنب در دمای صفر درجه سانتیگراد نگهداری شود، در طی ۱۲ ساعت PH آن بدون تغییر باقی می‌ماند. نگهداری مایع جنب در دمای اتاق آزمایشگاه نیز در طی یک ساعت منجر به عدم تغییر PH آن و افزایش Po_2 شده است (۷ و ۸). هدف از انجام این مطالعه تعیین تغییر PH و سایر شاخص‌های Po_2 , HCO_3^- مایع جنب در طی یک ساعت بعد

پلورال افیوژن ترانسوداتیو نارسایی قلبی و شایعترین علت اگزوداتیو بدخیمی بود.

در این مطالعه در بررسی مایع جنب کل بیماران

بدون در نظر گرفتن نوع مایع (ترانسودا یا اگزودا) اختلاف PHT_0 و T_1 از نظر آماری معنی دار نبود (NS).

در بررسی Pco_2 و T_1 نیز اختلاف معنی داری مشاهده نشد (NS) و از نظر بالینی نیز می‌توان پذیرفت که میزان PH و Pco_2 یک ساعت بعد تغییری پیدا نکند.

همچنین HC_3 و T_1 اختلاف معنی داری با هم نداشتند (NS). اما تغییرات PO_2 مایع پلور کل بیماران نسبت به زمان (در ساعت صفر و یک ساعت بعد در هوای آزمایشگاه) معنی دار بود ($P=0.0001$) و از نظر بالینی نیز PO_2 پس از یک ساعت افزایش یافت (جدول ۱).

در بررسی مایع پلور ۵۱ بیمار مبتلا به پلورال افیوژن اختلاف T_0 و PH T_1 از نظر آماری معنی دار نبود (NS). بین T_0 و PCO_2 و T_1 اختلاف معنی داری مشاهده نشد.

داری نداشتند (NS). اما تغییرات PO_2 مایع پلور این ۵۱ بیمار نسبت به زمان (در ساعت صفر و یک ساعت بعد در هوای آزمایشگاه) معنی دار بود

($p=0.009$) (جدول ۱)

سپس با دستگاه آنالیزور PH , PO_2 , Pco_2 و HCO_3 آن تعیین شد و نتایج ثبت شد.

یافته ها

از ۸۴ بیمار تحت بررسی ۲۶ نفر (۳۱/۱ درصد) زن و ۵۸ نفر مرد (۶۹/۶ درصد) بودند و محدوده سنی ۲۰-۹۹ سال بود. نمای سنی زنان در دهه سنی ۷۰-۷۹ سال بودند.

برطبق معیارهای لایت ۳۳ بیمار (۳۹/۳ درصد) مایع پلور ترانسوداتیو و ۵۱ بیمار (۶۰/۷۲) مایع پلور اگزوداتیو داشتند. شایعترین علت پلورال افیوژن در این مطالعه به ترتیب در هردو جنس شامل: بدخیمی ۳۱ مورد (۳۶/۹)، نارسایی قلب ۲۶ مورد (۳۱ درصد)، پاراپنومونیک ۸ مورد (ۉ/۵۰) TB ۶ مورد (۷/۱۰) بود.

در گروه ترانسوداتیو از مجموع ۳۳ بیمار ۲۶ (۳۱ درصد) نارسایی قلب داشتند که شایع ترین علت پلورال افیوژن در این گروه بود.

در گروه اگزوداتیو از مجموع ۵۱ بیمار ۲۹ نفر (۳۴/۵ درصد) بدخیمی داشتند که شایعترین علت پلورال افیوژن در این گروه بود. در گروه مردان شایعترین علت پلورال افیوژن ترانسوداتیو، نارسایی قلب (۱۰/۷۴) و شایعترین علت اگزوداتیو، بدخیمی (۶۲/۰۱) بود. در گروه زنان شایعترین علت اگزوداتیو، بدخیمی با ۱۳ مورد (۶۵٪) و در گروه ترانسوداتیو، نارسایی قلب با ۶ مورد (۱۰٪) بود. بنابراین در کل شایعترین علت

جدول ۱- میزان pH , $Pco2$, $Po2$ و $HCO3$ پلورال افیوژن ترانسوسودانیم، اگزوداتیم و کل پیماران

$n=51$ پلورال افیوزن اگروداتیو	$n=32$ پلورال افیوزن ترانسوداتی	$n=84$ پلورال افیوزن کل بیماران	متغیر
77.0 ± 11.2	77.0 ± 10.7	77.0 ± 11	PHT0
77.0 ± 10.4	77.0 ± 10.8	77.0 ± 12	PH T1
43.0 ± 7.2	43.0 ± 7.2	43.0 ± 7.8	Pco2 T1
43.0 ± 8	43 ± 7.8	43.0 ± 7.0	Pco2 T1
80.0 ± 11.3	80.0 ± 11.3	77.0 ± 10.2	Po2T0
80.0 ± 10.3	80.0 ± 10.1	80.0 ± 9.2	Po2 T1
21.0 ± 4.0	21.0 ± 3.7	22.0 ± 3.8	HCO3 T1
21.0 ± 4.0	20.0 ± 3.7	22.0 ± 3.5	HCO3 T1

هوای اتاق نگهداری شده بود. در این مطالعه PH₀ ۷/۳۵۱±۰/۱۵۸ بود. اختلاف بین PH_{۶۰} و PH_۰ ۰/۰۸۸±۰/۰۲۶ بود که از نظر آماری و از نظر بالینی قابل توجه نبود.^(۹)

PH در ساعت ۵ و ۱۵ و ۴۵ قابل توجه نبود و اختلافات آن با PH_0 به ترتیب ۰/۰۰۳، ۰/۰۰۲ و ۰/۰۰۴ بود که P-Value حدوداً ۰/۰۵۱ و ۰/۰۰۶، ۰/۰۶۰ داشت. در نتیجه PH مایع پلور در نمونه هایی که در دمای اتاق نگهداری شده بود تغییر قابل توجهی (significant) در ساعت اول متعاقب توراکوستز نداشت. بنابراین برخلاف معمول هیچ نیازی نیست که برای اندازه گیری PH مایع پلور بلا فاصله پس از توراکوستز نمونه در یخ نگهداری شود.

در مطالعه دیگری که توسط Zaman در سال ۱۹۹۱ تحت عنوان تغییر در PO_2 , PCO_2 , PH نمونه مایع جنب با زمان در ۲۴ بیمار انجام شد اثرات زمان (یک ساعت) را روی PO_2 و PCO_2 مایع پلور وقتی در حرارت انفاق آزمایشگاهی نگهداری شود ارزیابی شد. (۸). مایع پلور در زمان T_1 گرفته شد و شاخص های PCO_2 , PH و T_0 تبیین و مقایسه شد.

در بررسی ۳۳ بیمار مبتلا به پلورال افیوزن ترانسسوداتیو اختلاف T_0 و PH T_1 معنی دار بود ($P=0.010$). بین $PCO_2 T_0$ و $PCO_2 T_1$ اختلاف معنی داری مشاهده شد ($P=0.015$).

اختلاف معنی داری PO_2 و HCO_3 بین T_0 و T_1 (N.S) پذیرفت (P<0.001) و از نظر بالینی نیز می توان پذیرفت که یک ساعت بعد PO_2 افزایش یابد. اما اختلاف

بطور کلی اختلاف بین PH T_0 و PH T_1 در ۸۴ ییمار براساس آزمون Wilcoxon معنی دار نبود (N.S).

ضریب همبستگی بین T_0 و T_1 PH عدد 177 درصد هم خوانی $P < 0.001$ و $z = 8.427$ داشته‌اند.

پڑھ

تحقيق نشان داد که P_{CO_2} و PH تغییر نکرد و Po_2 تغییر نمود.

در مطالعه‌ای که توسط Sarodia و همکاران روی بیمار انجام شده بود و در سال ۲۰۰۰ در مجله chest نیز چاپ شد، PH مایع پلور بلا فاصله پس از نمونه‌گیری در زمانهای ۱۵,۵، ۴۵,۳۰ و ۶۰ دقیقه تعیین شد. در زمان صفر مایع بلا فاصله در یخ نگهداری شده بود ولی در زمانهای ۵ تا ۶۰ دقیقه در

، PH، PCO_2 ، HCO_3 و PO_2 با زمان را در دو گروه اگزوداتیو و ترانسوداتیو بررسی نکرده بودند این کار برای اولین بار در دنیا توسط ما انجام شده است.

نتیجه گیری

برای اندازه گیری PH ، PCO_2 ، HCO_3 و PO_2 مایع جنب بلافضلله پس از *Tap* لازم نیست مایع در بخ نگهداری شود.

PO_2 در هر دو مایع اگزوداتیو و ترانسودا تغییر و پس از یک ساعت افزایش پیدا کرد. تغییرات PH ، PCO_2 و PO_2 در مایع ترانسودا با زمان نسبت به مایع اگزودا بیشتر است و در مایع ترانسودا و علاوه بر PO_2 ، PH و PCO_2 تغییر معنی داری پیدا می کند

نمونه اول (T_0) بلافضلله پس از توراکوستز و نمونه T_1 یک ساعت بعد در هوای اتاق آزمایشگاه گرفته شد. مایع پلور از نظر LDH ، پروتئین و گلوکز نیز سنجیده شد. نتایج به دست آمده چنین بود که $\text{PO}_2 < 0.001$ (P) کاهش غیرقابل ملاحظه ای یافت. هیچ ارتباطی بین تغییرات PO_2 مایع پلور در ساعت T_0 و T_1 و تعداد سلول های مایع پلور، تعداد RBC های مایع، LDH پروتئین و گلوکز یافت نشد.

در مطالعه ما همانند *zaman* اختلاف PO_2 T_0 و PO_2 T_1 معنی دار بود و پس از یک ساعت PO_2 T_1 افزایش یافت. مطالعه *sarodia* در سال ۲۰۰۰ فقط روی PH_0 و PH_{60} بود که اختلاف این دو معنی دار نبود این یافته نیز با مطالعه فعلی ما مطابقت دارد ولی *zaman* و *sarodia* اختلاف

REFERENCES:

1. Light RW, Mac Gregor MI, Luchsinger PC, Ball WC. Pleural effusions: the diagnostic separation of transudates and exudates. Ann Intern Med 1972; 77: 507-13.
2. Light RW. Pleural Diseases. 3rd ed, Williams and Wilkins Baltimore, 2001: 50-52.
3. Light RW, Mac Gregor MI, Ball WC Jr, Luchsinger PC. Diagnostic significance of pleural fluid pH and PCO_2 . Chest 1973; 64: 591-96.
4. Rolf LL, Travis DM. Pleural fluid- plasma bicarbonate gradients in oxygen _ toxic and normal rats. Am J Physiol 1983; 224: 857-61.
5. Taryle DA, Good GT Jr, Sahan SA. Acid generation by pleural fluids: possible role in the determination of pleural fluid pH. J Lab clin Med 1979; 93: 1041-46.
6. Light RE, Luchsinger P. Metabolic activity of pleural fluid. J Appl Physiol 1973; 34: 97-101.
7. Grunze H. The comparative diagnostic accuracy, efficiency and specificity of cytologic techniques used in the diagnosis of malignant neoplasm in serious effusions of the pleural and pericardial cavities Acta Cytol 1964; 8: 150-64.
8. Zaman I, O'donnell T, Brandstetter R, Karetzky M. Changes in pH, PCO_2 pleural fluid samples with time. Am Rev Respir Dis 1991; 143(suppl 4, part 2): 660 A.
9. Sarodia BD, Goldstein LS, Laskowski DM, et al. Does pleural fluid pH change significantly at room temperature during the first hour following thoracocentesis? Chest 2000; 117: 1043-48.